FARA ARMÂNEASCĂ

Luptători anticomuniști din prima linie

GIOGA ARĂU-COMBAR

1924-1949

Mihai STERE DERDENA

Trăia în sătucul meu,pe când eram preşcolar, un bărbat ce se numea Gioga. Nimic din chipul lui nu atrăgea atenţia, însă se spunea despre dânsul că-i cel mai curajos sătean. În mintea-mi de copil s'a cuibărit astfel ideea că toţi oamenii ce se numesc Gioga sunt neînfricaţi. Însă alt Aromân, purtând acest diminutiv dela Gheorghe n'aveam să cunosc până hăt, târziu.

Pe Gioga Arău nu l-am văzut niciând aievea. Însă suprema lui jertfă în lupta-i inegală cu haitele de balauri din poliţia veche şi din cea nouă, numită *"Securitate"*, va fi de-a pururi vie în mintea mea, ca şi în amintirea tuturor Armânilor dobrogeni. Prin sacrificiul de mucenic, ca ostaş al lui Iisus Hristos, el a intrat în galeria marilor eroi anticomunişti ai neamului românesc alături de Gheorghe Pulpa (ucis în aceeaşi noapte din vara lui 1949), Gogu Puiu, Nicolae Fudulea, Dumitru Fudulea, Iancu Cuşu, Hristu Zuba, Iancu Ghiuvea, Iancu Beca, Nicolae Haşoti, Stere Hapa, Stere Grasu şi atâţia alţi eroi asasinaţi, ştiuţi ori neştiuţi. Moartea lui Gioga Arău - Combar, ca şi cea a lui Pulpa, a lui Cuşu şi a lui Zuba, a fost şi mai cutremurătoare pentrucă toţi aceşti mucenici şi alţii, precum Nicolae Hârtu şi Nicolae Geambazu, n'au fost loviţi în faţă, în cursul vreunei lupte sau în urma vreunei judecăţi chiar sumare, ci au fost împuşcaţi pe la spate, în chipul cel mai mişelnic, noaptea, pe câmp, în apropierea satelor lor Panduru, Sarighiol de Deal, Beidaud şi Ceamurlia de Sus, iar ultimii doi, originari din Băşchioi, au fost omoriţi cu rângile, la Canal, în ajunul expirării pedepselor lor administrative.

Din spusele lui lali Iancu Iugarciu am reţinut că Gioga se născuse în 1924, într'un sat din Macedonia bulgărească. Era al patrulea copil al lui Stere şi al Mariei Combar. Ceilalţi trăiesc toţi şi se numesc Zoiţa, Dina (Dinu) şi Chirița. În 1930, familia Stere Combar, asemenea multor macedoromâni, emigrează în România, stabilindu-se în comuna Ghiurghengic din judeţul Durostor. La şcoala primară din Ghiurghengic va absolvi Gioga clasele primare. Manifesta dragoste de carte, având şi har poetic, dar nu-şi va continua studiile, rămânând acasă şi păscând oile. Macedonenii respectă şi astăzi datina străbună ca fiul cel mai mic să conviețuiască cu părinţii până ce aceştia decedează. În 1940, ca urmare a cedării fără luptă a Cadrilaterului şi a aberantului schimb de populaţii, familia lui Gioga se stabileşte în satul Panduru (comuna Baia), din judeţul Tulcea. Cei mai înstăriţi şi mai respectaţi Aromâni din Panduru erau cei din neamul Damaşari. Între flăcăii Gogu Damaşari şi Gioga Combar se naşte şi se dezvoltă cea mai puternică prietenie, cum nu s'a mai văzut de mii de ani, dela Oreste şi Pilade. Ţineau atât de mult unul la altul încât fiecare ar fi fost capabil să-şi dea viaţa pentru celălalt. Aşa au dus-o câţiva ani, până la izbucnirea şi la noi a ciumei roşii. Un timp chiar şi după aceea. N'a constituit motiv de dezbinare faptul că Gioga aderă dintr'o dată la mişcarea de partizani din pădurea Babadag, fiind, ca şef de cuib în satul său, unul dintre cei mai activi lideri locali, iar Gogu rămâne în expectativă. Gioga, de bună credinţă, ca orice legionar autentic şi luptător, n'a conceput circumspecţia faţă de amicul său cel mai bun, ci dimpotrivă l-a considerat şi confident de absolută încredere, destăinuindu-i orice secret.

Dracul, neputând sta degeaba, începe să-şi vâre coada în prietenia aceasta atât de admirată de toţi pandurenii. Şi cum putea fi produsă zăzănia mai bine între cei doi tineri puri decât cu ajutorul unei fete? Firește că nu o fată de rând ar fi putut duce la capăt năstrușnica intenţie a lui Satan de a-i învrăjbi pe cei doi amici, ci una mai frumoasă, în stare să le ia mințile. N'a trecut mult şi apare o astfel de codană chiar în satul lor. Cei doi văzând-o (în acelaşi timp pentrucă umblau mereu împreună) s'au mirat, întrebându-se cum de a crescut şi s'a părguit atât de repede că ei o ştiau încă fetiţă. Se îndrăgostesc numaidecât de dânsa şi o cer amândoi în căsătorie. Dracul, ştiind prea bine ce-i de făcut, o îndeamnă pe sărmana fată să se mărite cu Gogu că-i mai bogat, cu toate că-l îndrăgea mai mult pe Gioga. Căsătoria aceasta nu va dura decât câteva luni fiindcă Gogu, ros de o gelozie cvasiothelliană, va divorța, acuzându-şi nevasta de infidelitate conjugală, ceea ce nu era adevărat. Se pare că Gioga asta şi-a dorit: ca prietenul său să divorțeze şi să se însoare el cu femeia aceasta părăsită, fără de care nu putea trăi. Astfel, duhul răzbunării se instalează în inima celui ce se dovedise până atunci exemplu de prieten devotat. Şi, pentru ca femeia să nu aparţină nici lui Gioga, pesemne că tot dracul îl îndeamnă pe Gogu să devină informatorul Securităţii, denunţând tot ce ştia despre prietenul său, care se afirma ca membru foarte activ al mişcării de rezistenţă anticomunistă. Căpătând informaţii atât de preţioase Securitatea a vrut să se convingă asupra veracităţii lor, verificându-le. Cum? Infiltrând în organizaţia de partizani un securist versat, provenit din vechea poliţie. Acesta a activat ca partizan circa o lună de zile, timp în care a identificat câteva căpetenii ce vor fi repede ucise în modul cel mai laş, după scenariul siguranţei din groaznicul deceniu al sângeroasei domnii a regelui Carol al II-lea.

L-au ridicat pe Gioga, în miez de noapte de vară, din pat, de lângă nevastă, femeia care-l făcuse fericit şi pe care pur şi simplu o adora.

Se grăbeau asasinii. Căci lista lor neagră cuprindea şi alte nume de buni Români şi creştini ce trebuiau să fie lichidaţi în cele câteva ceasuri de până la ivirea zorilor zilei de 6 Iulie 1949. De îndată ce ies din Panduru, pe drumul ce duce le Beidaud, îşi descarcă pistoalele în trupul tânăr şi curat, de viteaz şi drept legionar, descins din armatolii din Macedonia, al lui Gioga Combar. Se grăbeau ucigaşii ca să-i răpună în acelaşi mod laş, după două ceasuri, şi pe tinerii Iancu Cuşu din Beidaud şi Gheorghe Pulpa din Sarighiol de Deal.

Aproape toţi pandurenii înclină să creadă, iar lali Iancu Iugarciu nu are nici un dubiu, că vânzătorul lui Gioga n'a fost altul, ci însuşi amicul cel mai bun, Gogu Damaşari. Dacă, într'adevăr, aşa s'au petrecut faptele, înseamnă că Gogu, decedat de curând, a fost deja osândit de Judecătorul Suprem la cazne veşnice, vrednice de orice iudă.

În schimb, Gioga Combar (aşa-i cunoscut printre Armâni, dar în acte el şi al lui apar cu numele de Arău) a ajuns sigur în Rai, ca ostaş-mucenic al lui Hristos. Iar aici, pe pământ a intrat încă din 1949 în istorie şi în folclor, fiind imortalizat de poetul anonim ca un erou anticomunist de legendă, prin balada culeasă de profesoara Olimpia Cotan-Caildereanu. Reproducem prima strofă din acestă baladă:

Tu-anlu patrudzâtânouă,
Jali mari tu duñiauă.
Optu dzâli di Sum Chetru,
Cade Gioga, gioni-aleptu.
.....

Securitatea, ştiind în chip satanic cât de fricoasă este intelectualitatea românească, a reuşit în timp-record să transforme această pătură socială într'o adunătură de sicofanţi. Însă, ceea ce amplifică şi mai mult mutilarea sufletească a poporului român este spaima de Securitate (acum, de S.R.I., care-i *"eiusdem furfuris"* cu Securitatea) ce domneşte şi acum, după 8 ani dela Revoluţia din Decembrie 1989, în toate straturile sociale, inclusiv în rândul ţăranilor, oameni care până nu demult erau socotiţi, de un mare poet mesianic, *"cei mai buni copii ai firii"*, reprezentând *"nădejdea noastră de mai bine"* (O. Goga).

Exemplele pe care le voi da, în fugă, înfăţişează simptomatic situaţia dramatică a schimbării pe termen lung a sufletului neamului românesc de către Securitate şi S.R.I. Nici acum, la aproape opt ani dela Revoluţia din Decembrie 1989 (al cărei sens radical anticomunist a fost imediat deturnat), nu reuşesc să culeg date despre eroii anticomunişti Gioga Arău şi Alexandru Gogu, asasinaţi de Securitate. Întâmpin obstrucţii insurmontabile chiar din partea celor mai apropiate rude ale celor doi mucenici. Se împotrivesc cu îndârjire, îndeosebi, fratele (el însuşi trecut, ani mulţi, prin temniţele comuniste) lui Gioga şi fiul lui Alexandru. De ce cei doi se opun cu cea mai mare înverşunare scurgerii de informaţii cu privire la două dintre cele mai abominabile crime comuniste? Pentrucă se tem, şi în 1997, de ofiţerii şi informatorii securişti, metamorfozaţi în sereişti.

Mult am dorit ca această evocare să fie însoţită de o fotografie a lui Gioga, însă n'a fost chip s'o obţin dela fratele său Dina sau dela sora sa Chirața.

Iartă-mă, Gioga, că-ţi tulbur odihna pe care sunt sigur că o petreci în Împărăţia Veşnică, rezervată celor virtuoşi de Tatăl Ceresc, aducându-ţi la cunoştinţă vestea întristătoare că, exceptându-l pe inimosul Iancu Iugarciu din Beidaud, nimeni dintre cei contactaţi de mine şi înrudiţi cu tine n'a avut curajul să-mi vorbească de tine, în cei aproape şase ani de când am pornit să culeg date spre a putea să te evoc măcar în câteva rânduri de ziar!

MOARTEA UNUI TALENTAT POET ŞI SCRIITOR AROMÂN: DUMITRU BACU

Joi, 9 Octombrie 1997, s'a stins din viaţă poetul şi scriitorul aromân, Dumitru - Miciu, cum îi spuneau prietenii - Bacu, răpus de o necruţătoare boală pe care o suporta cu multă liniște şi seninătate, ca un bun creştin sau ca un veritabil filosof stoic din vechime. Căci, într'adevăr, Bacu este nu numai un bun creştin prin tot comportamentul lui ca om, dar şi o personalitate cu înţelepciune de filosof stoic din antichitate. Ştirea neaşteptată a morţii lui transmisă telefonic în aceeaşi zi de bunul său prieten, Zahu Pană din New York, a căzut ca un fulger şi ne-a zguduit pe toţi cei ce-l cunoşteam, îl iubeam şi-l ştiam aici în România. Căci Bacu avea mulţi buni şi vechi prieteni - mai mulţi ca oriunde - în această ţară decât în străinătate unde se retrăsese şi unde era scris să'nchidă definitiv ochii, departe şi de Macedonia unde s'a născut, şi de România, pe care o iubea ca patria lui adevărată.

Dumitru Bacu s'a născut la 14 Februarie 1925, în satul curat aromânesc Gramaticova, azi în Macedonia grecească, după războiul balcanic din 1912. A făcut şcoala primară în limba română, căci satul lui de fârşeroţi mândri şi viteji avea şcoală şi biserică unde se învăţa şi se slujea în limba română pe care o înţelegeau toţi copiii, toate babele şi toţi bătrânii, fără să-l doară urechile şi fără să li se rupă limba cu aspra limbă turcă sau cu subţirea şi lustruita limbă grecească, frumoasă şi ea pentru vorbitorii ei, ca orice altă limbă, dar prea îndepărtată de graiul aromân de obârşie latină. A urmat apoi la liceul român din Grebena şi din Salonic şi şi-a dat bacalaureatul la liceul Mircea cel Bătrân din Constanţa, după care s'a înscris la Politehnica din Bucureşti, pentru a deveni inginer... Dar căile Domnului sunt multe şi întortocheate şi, în loc de inginer... a ajuns poet şi scriitor talentat atât în limba literară, cât şi în dialectul aromân.

Era anul 1949, când peste România bătea turbatul crivăţ rusesc, bolşevic, ce transformase toată ţara într'o îngrozitoare închisoare. Pentru ideile şi lupta lui anticomunistă - ca toţi tinerii verzi de atunci - Bacu a fost arestat de faimoasa şi diabolica Securitate şi condamnat. A făcut şapte ani de închisoare, trecând prin multe închisori grele ca Gherla, Aiud, Jilava şi mina de uraniu dela Baia Spriei, unde au murit mulţi deţinuţi ce lucrau în condiţii inumane, indescriptibile. A trecut prin multe cazne, a îndurat foamete şi multe alte suferinţe fizice şi morale, cu fruntea sus, ca un cruciat şi ca un neînfricat armatol din munţii Pindului. După ce s'a eliberat, a reuşit să se stabilească în Franţa, la Paris, împreună cu soţia lui, Aromâncă şi ea din acelaşi sat.

Înzestrat cu talent de scriitor şi poet, Dumitru Bacu a fost primul scriitor care a dezvăluit în lumea liberă din Occident ororile inimaginabile ce se petrec sub Cortina de Fier, în România. În 1963 publică la Madrid cartea de proză memorialistică, ***Piteşti***, o oglindă cutremurătoare a tuturor ororilor şi monstruozităţilor petrecute cu tinerii elevi şi studenţi închişi în acea celebră închisoare - chipurile de reeducare - din acest oraş, unde au avut loc drame şi tragedii oribile. Cu această carte, Bacu a deschis ochii Occidentului şi Exilului românesc, şi a adus o mare contribuţie la lupta dusă de Radio Europa Liberă, înfiinţată pentru lumea de sub Cortina de Fier.

Poet născut, Dumitru Bacu, încă din închisoare, scria poezii în gând, cu condei fermecat nevăzut, căci în închisorile comuniste nu aveai dreptul să scrii sau să citeşti vreo carte, ci numai să munceşti pe brânci până îţi dădeai sufletul. Dumnezeu însă l-a ocrotit şi l-a ajutat să scape viu din infern, căci îi era ursit să rodească poame dulci din veninul amar sorbit în bezna şi groaza iadului comunist. Cu această comoară în mintea-i vie şi sănătoasă, el a ieşit din închisoare cu multe poezii proprii şi de-ale lui Radu Gyr şi Nichifor Crainic, - şi le-a publicat înr'un volum intitulat ***Ofrandă***.

Poeziile proprii le-a strâns în două volume: ***Aiud*** (1963) şi ***Acolo şezum şi plânsem***. Ca poet Aromân, în dulcele grai supt dela sânul mamei sale, Bacu a tipărit la Paris o cărticică intitulată ***Cântiţi tri niagărşire*** *(Cântece deneuitat)*, adevărate frumuseţi lirice care-l orânduiesc printre poeţii de frunte ai generaţiei de mijloc, după generaţia clasicilor aromâni: Belemace, Murnu, Batzaria, Beza, Boga, Nuşi Tulliu ş.a., alături de Dumitru Pariza şi Athanasie Nasta, doi mari poeţi aromâni născuţi tot în Gramaticova. Iată un mic sat aromânesc din Macedonia, care a dat trei poeţi talentaţi în aceeaşi generaţie.

Suflet de cruciat, Dumitru Bacu s'a luptat pentru Fara Armânească şi pentru Neamul Românesc, cu cuvântul, cu fapta şi cu condeiul lui inspirat, publicând poezii şi articole frumoase şi documentate la revistele din străinătate, ***Vatra***, din Freiburg - Germania, şi ***Cuvântul Românesc***, din Canada, unde împreună cu Zahu Pană, ţineau o pagină specială cu titlul Fara Armânească, continuată şi azi de talentatul poet şi scriitor aromân Zahu Pană. Dela Paris, Dumitru Bacu a întreţinut legături strânse şi a colaborat, pe linie politică şi cu Constantin Papanace.

Modest, neahtiat după bogăţii materiale sau după glorie literară cu orice preţ, el a scris multe frumuseţi şi a publicat puţine, mai ales în aromână. Presupunem că multe din aceste frumuseţi lăsate de el, zac în sertar şi în sipet. Ele sunt o comoară pentru Armâname şi într'o bună zi se cuvine să vadă lumina, ca nişte flori ce deschid ochii rourați şi strălucitori la răsăritul soarelui pentru bucuria lumii.

Cu sincere condoleanţe pentru îndurerata familie, Dumnezeu să-l ierte şi să-l pomenească întru pacea şi fericirea veşnicei Lui împărăţii!

Ionel ZEANA

CU SIBEPEA
A CRĂCIUNU
ŞI A ANLUI NOU

FARA ARMÂNEASCĂ

VĂ UREADZA A TUTULOR SĂRBĂTORLI CU HARAUĂ

ŞI ANUL NOU CU AMBAREAŢĂ TRI MULŢ ANI !